

**לעילוי נשמת
הרב הפ"ץ בן אסתר זצ"ל
פרשת בהר**

עלון חידושי תורה ושאלות על **פרשת השבוע** ועניינה דיומא מ - **א'** ועד **ת'** ממפרשי ומדרשי חז"ל
התשובות מסודרות לפי סדר א-ב
בפרשה 57 פסוקים = **חמדה**, דגן

חביביו ישראל, שנתן להם פלי חמדה. היא התורה שנקראת 'חמדה'. (הרע"ב - אבות ג יד)
בפרשת בהר 24 מצוות, מתוכן 7 מצוות עשה ו- 17 מצוות לא תעשה (ספר החינוך)

עשה: ספירת שבע שבתות שנים • תקיעת שופר ביום הכיפורים של יובל • קידוש שנת היובל • עשיית דין בין לוקח ומוכר • השבת קרקע לבעליהן יובל • פדיון הנחלות שהן תוך העיר עד השלמת שנה • עבודה בעבד כנעני לעולם. **לא תעשה:** שלא נעבוד האדמה בשנה השביעית • שלא נעבוד עבודה גם באילנות • שלא נקצור ספיחים בשנה השביעית • שלא נאסוף פירות האילן בשביעית כדרך שאוספין אותן בכל שנה • שלא נעבוד הארץ בשנת היובל • שלא נקצור ספיחי תבואות של שנת היובל • שלא לאסוף פירות האילנות בשנת היובל כדרך שאוספין אותן בשאר השנים • שלא להונות במקח וממכר • שלא להונות אחד מישראל בדברים • שלא נמכור שדה בארץ ישראל לצמיתות • שלא לשנות מגרשי ערי הלויים ושדותיהם • שלא להלוות בריבית לישראל • שלא נעבוד בעבד עברי עבודת בזיון כמו בעבד כנעני • שלא נמכור עבד עברי על אבן המקח • שלא לעבוד בעבד עברי בעבודת פרך • שלא להניח לגוי לעבוד בעבד עברי הנמכר לו • שלא נשתחוהו על אבן משכית אפילו להשם.

שש שנים תזרע שזך ושש שנים תזמר פרמך ואספת את תבואתה. (ויקרא כה ג) **שש שנים תזרע ס"ת שמע,** (בפסוק (דברים ו ד) **שמע ישראל י-הוה א-להינו י-הוה אחד.** ששה תיבות, לומר לך שכל הזורע ששה ימים ויגבה ביום השביעי מעיד בייחודו של הקב"ה שהוא יחיד וברא כל העולם בששה ימים ויגבה ביום השביעי, וכל הזורע בשמיטה כאילו כופר בייחודו של עולם. **שבת לי-הוה שש שנים תזרע** כלומר אם תשמו שמיטה כראוי מבשרך המקום שתזרע שש שנים, היינו שלא תצטרך למוכרה, ואם לא תתמסכן וסופך למכרה מחמת עוני כמו שאחז"ל (סוכה מ ב) אדם נושא ונותן בפירות שביעית לסוף מוכר את שדהו, לא חזר בו לסוף מוכר את ביתו לא חזר בו לסוף מוכר את עצמו. (רבנו אפרים)

ולא תזנו איש את עמיתו ונראת מא-להיך פי אני י-הוה א-להיכם. (ויקרא כה יז) **פרש"י** - כאן הנהיר על אונאת דברים (ספרא פרק ד א) שלא יקניט איש את חברו, ולא ישיאנו עצה שאינה הוגנת לו לפי דרכו ונהנתו של יועץ. ואיתא במדרש (ספרא) אם היה בעל תשובה לא יאמר לו 'זכור מעשיך הראשונים מה היו'. ואם היה בן גרים לא יאמר לו 'זכור מה היו מעשה אבותיך'. לכאורה מצינו מספר פעמים בגמרא (עירובין כה ב, יבמות עה ב, כתובות פא א) שהיה רב פפי נוהג להקניט את רב ביבי בר אבבי באמרו 'משום דאתו ממולאי אמריתו מילי מוליקיאתא'. [שאתם באים מן הקטועים, אומרים אתם דברים מקוטעים]. כיצד לא חשש להונאת דברים. וכן מצינו (ב"ב קנא א) שנגט רב הונא בנו של רבי יהושע כלפי רב ביבי בר אבבי באותו לשון.

אלא גערה של חיבה היא ולא הקפיד רב ביבי על דבריו, ורב פפי היה חברו של רב ביבי וגדול ממנו. ומכיון שהיה מבית עלי שנתקלל כי בניו ובני בניו לא יאריכו ימים, ועל ידי כך רצה לזרוז לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא כי בכך יתארכו ימיו. (שו"ת חוות יאיר סימן קנב) **א"נ** רב ביבי ביקש והפציר ברב פפי שיבזהו בדברים כדי שיהא מעביר על מידותיו ובכך יתארכו ימיו. וכן רב הונא בנו של רב יהושע הקניטו כדי שיעביר על מידותיו ובכך יתארכו ימיו. (פלאות עדותך)

ועשייתם את קמתי ואת משפטי תשמרו ועשייתם אתם וישבתם על הארץ לבטח. (ויקרא כה יח) שלוש פעולות באדם, מחשבה דיבור ומעשה, מחשבה בחכמה העליונה, דיבור בתורה, מעשה בקיום המצוות. ומחשבה נחלקת לשלושה, חכמה, בינה ודעת. והדיבור בתורה מתחלק לשלושה, סוד, דרוש, פשוט. ומעשה התורה נחלקת לשלושה, חוקים, משפטים ומצוות. והמה כנגד שלושה, שנאמר (איוב לח לג) **הידעת חקות שמים וארץ ואדם, וכתוב (משלי כ ט) במשפט יצמיד ארץ,** והאדם בקיום המצווה מחבר את השמים והארץ. והמצוות נחלקו לשלושה, בין אדם למקום, בין אדם לחברו, והמידות עצמן, וכנגד זה אמרו חז"ל (ב"ק ל א) **האי מאן דבעי למהוי חסידא, יקיים מילי דברכות,** הוא בין אדם למקום, וחד אמר יקיים מילי דנזיקין, הוא בין אדם לחבירו, וחד אמר יקיים מילי דאבות, הם המידות עצמן, והן המה שלושה דברים שהעולם עומד עליהם (אבות א ב), תורה עבודה וגמילות חסדים, תורה לעצמו, עבודה למקום, גמילות חסדים לחבירו. (הגר"א - ישעיה א ב)

פי לי בני ישראל עבדים עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים אני י-הוה א-להיכם. (ויקרא כה נה) בעם ישראל יש ג' דרגות, עבד - כמו שנאמר **פי לי בני ישראל עבדים עבדי הם,** בנים - כמו שנאמר (דברים יד א) **בנים אתם לי-הוה א-להיכם,** ואחים - כמו שנאמר (תהלים קכב ח) **למען אחי ורעי.** והיינו **עבדים** הם העוסקים בתפילה ומצוות, כרבי חנינא בן דוסא וחבריו, והם כעבדים לפני המלך, **בן** הוא העוסק בגנוי אוצרות המלך, **אחים** הם המשיגים בחכמה. (הגר"א - משלי יז ב).

הילולא לעומת תענית - כתב הרמ"א (או"ח תצג ב) מרבים בו (ל"ג בעומר) קצת שמחה ואין אומרים בו תחנון. משום שפסקו למות בו תלמידי רבי עקיבא ובאותו היום סמך רבי עקיבא את חמשת תלמידיו שנשארו בחיים רבי מאיר, רבי יהודה, רבי יוסי רבי שמעון בר יוחאי ורבי אלעזר בן שמוע, והרביצו תורה ועל ידם נתקיים העולם. (יבמות סב ב) איתא במחזור ויטרי 'וביום פורים הוא ל"ג בעומר. וזכר לדבר **שם האחד פל"ג** : פורים ל"ג בעומר. ולדעת רוב גדולי ישראל - אכן רשב"י נפטר ביום זה. וכן דעת שו"ע הרב (הוב"ד בכה"ח תצ"ג סק"ו), ערוך השולחן (תצ"ג ז), השלה"ק, חיי"א (קל"א י"א). ועוד. וז"ל של הגה"ק רבי יהונתן אייבשיץ (יערות דבש ח"ב דרוש י"א) 'וידוע כי במיתת צדיקים מלאכי השרת רוצים שימות צדיק, ויום ל"ג בעומר הוא הילולא דרשב"א כי מת אז, והיה למעלה הילולא **הנערה פאה אל המלך.** וראוי לכל איש הירא וחרד לשום אל לבו יום ההוא לשוב בתשובה, כי זכות רשב"י מסייעת להבא לטהר, ולא לבלות זמן בעוונות הרבים בהבלי העולם, אשר הוא לצדיק לעצור, עכ"פ מלאכי השרת רוצים במות הצדיק כמבואר בגמ' (כתובות קד). אראלים ומצוקים תפסו בארון הקודש'. וכ"כ 'פרי צדיק' (ל"ג בעומר א) יום זה נקרא הילולא דרשב"י מפני שבו ביום נסתלק. **לכאורה צריך להבין** - מצינו שקבעו תענית ביום מיתת צדיקים כמו בו' אדר פטירת משה רבינו ע"ה, וכן ר"ח אב דאף שהוא ר"ח מותר להתענות בו מפני שהוא יום פטירת אהרן הכהן, ואילו ביום פטירת רשב"י עושים יום טוב הילולא ושמחה?

הגמרא במסכת תמורה [טז]. אומרת שבזמן אבלו של משה נשתכחה ג' מאות ויש אומרים ג' אלפים הלכות. ולכן עושים תענית על שכמעט ונשתכחה תורה מעם ישראל. אולם בעת פטירת רשב"י נתגלו סודות התורה ולכן זמן זה הוא זמן שמחה והילולא [אגרא דבי הלילי פיטסבורג עמ' נג]. **א"נ** מה שקבעו תענית ביום מיתת צדיקים דווקא בצדיקים שהיו משורש תורה שבכתב ומה שמצינו תענית צדיקים במיתת הרוגי מלכות, הוא מפני שנהרגו ולא מתו על מטתן. ומשה רבינו ע"ה היה שורש תורה שבכתב. ור"ע היה שורש תורה שבעל פה ורשב"י היה תלמידו של ר"ע והיה זה בל"ג בעומר בספירת הוד שבהוד. הדוד הוא מדת אהרן הכהן. והוא היה גם כן שורש תורה שבעל פה. וביום הסתלקותו נקרא הילולא דרשב"י דכל ישראל שבדורו קבלו ונקבע בלבם אז הד"ת שלו. ואיתא במדרש (ת' חוקת ח') דברים שלא נגלו למשה נגלו לר"ע וחבריו ולכן קבעו הילולא ביום פטירת רשב"י שהיה בו תרומות מתרומות מידותיו של ר"ע, ובכל שנה כשבא יום זה יכול כל אדם לזכות לפי כחו להשיג קביעת הד"ת שירד ביום זה בתורה שבעל פה ולכן קבעוהו למועד. (פרי צדיק - ל"ג בעומר א).

הפסוק **והתגלח** בפרשת תזריע, הוא פסוק ל"ג. רמז שבל"ג בעומר עושים תגלחת - חלאקה, וגם האות **ג** הוא גדול, רמז על ג' שנים (פאת-הראש)

שאלות

- א. צדיק משבט לוי שזכה לנבואה במדרגה גבוהה, שהיא שניה למדרגת משה רבינו ע"ה. רבו של אליהו הנביא. והקשר שלו לרשב"י.
- ב. וספרת לך שבע שבתות שנים שבע שנים שבע פעמים והיו לך ימי שבע שבתות השנים תשע וארבעים שנה. (ויקרא כה ח) מה הטעם שמצווה זו נאמרה בלשון יחיד, ואילו בספירת העומר נאמרה בלשון רבים - וספרתם לכם מן הקצרת השבת מיום הביאכם את עמר התנופה שבע שבתות תמימת תקינה. עד מקצרת השבת השביעית תספרו חמשים יום והקרבתם מנחה תדשה לי-הנה. (ויקרא כג טו-טז)
- ב. וקדשתם את שנת החמשים שנה וקראתם דרוז פארץ לכל ישביה (ויקרא כה י). לכאורה היה צריך לומר לכל עבדיה, מהו לכל ישביה, שהרי השחרור לא בא אלא לעבדים.
- ג. ואיש כי לא יהיה לו גאל והשיגה ידו ומצא כדי גאלתו. (ויקרא כה כו) איך ייתכן אדם בישראל שאין לו קרוב או גואל?
- ג. לעלם בהם תעבדו (ויקרא כה מו) באיזה מקרה עבד כנעני משתחרר במיתת אדונו.
- ד. או דדו או בן דדו יגאלנו (ויקרא כה מט), דדו או בן דדו בכתיב חסר, רמז למלך המשיח.
- ה. חכמים אסרו לקחת ריבית באופנים ותנאים נוספים, כגון ריבית שלא נקצצה מראש, ריבית במקח וממכר, ועסקאות שנראה שנעשו בתנאי ריבית או הערמת ריבית, טובות הנאה וריבית דברים. איסורים אלו נקראים: 'ריבית דרבנן' או 'אבק ריבית'. באיזה אופנים לא גזרו חכמים על אבק ריבית ומותרת.
- ו. ראייה בפרשה שכהן עבד עברי אינו נרצע מפני שנעשה בעל מום.
- ו. ראייה בפרשה שגוי יורש את אביו מן התורה.
- ז. והתחלתם אתם לבניכם אחרים לרשות אהנה לעלם בהם תעבדו (ויקרא כה מו) מה הטעם שעבד כנעני נשאר ברשות אדונו לעולם וכשהאדון נפטר בניו מקבלים את העבד בירושה.
- ח. והיו לך ימי שבע שבתות השנים תשע וארבעים שנה. (ויקרא כה ח) מה הטעם דכתיב ימי, לכאורה הול"ל והיו לך שבע שבתות השנים תשע וארבעים שנה.
- ח. מלאכות האסורות בשמיטה מדאורייתא: חז"ק ז"ב - סימן.
- ט. מהי שירתו של העקרב, והטעם בכך.
- י. מנין היובלות שנאמרו בפרשה, וכנגדן מנין היובלות שעשו ישראל בארץ ישראל.
- י. בשנה זו ראש השנה שלה הוא בעשור לחודש.
- כ. ראייה בפרשה ששכירות אינה משתלמת אלא לבסוף. שמעיקר הדין זמן תשלום עבור שכירות הוא בסוף לאחר שגומרים את השכירות.
- ל. מה הטעם שמצוות יובל לא נוהגת בזמן הזה.
- מ. אל תקח מאתו נשך ותרבית ונראת מא-להיך (ויקרא כה לו). על מי נאמר שמותר להלוותו בריבית ואסור ללוות ממנו בריבית.
- מ. אל תקח מאתו נשך ותרבית ונראת מא-להיך (ויקרא כה לו). וחי אחיך עמך וסמך ליה אל תקח מאתו נשך רמז שכל המלווה בריבית אינו חי וכן הוא אומר (יחזקאל יח ג) בנשך נתן ותרבית לקח וחי לא יחיה (בעה"ט). מה הטעם שהמלווה בריבית אינו קם בתחיית המתים.
- נ. הקשר בין יציאת מצרים לשנת היובל. מספר הפעמים שמוזכרת יציאת מצרים בתורה, והטעם בזה.
- ס. בימיו בטלו יובלות מישראל, והטעם לכך.
- ע. וכי תמקרו ממקד לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו. (ויקרא כה יד) על מה נאמר שאין בממכרו משום אונאה.
- פ. אל תקח מאתו נשך ותרבית ונראת מא-להיך וחי אחיך עמך. את פספס לא תמן לו בנשך ובתרבית לא תמן אכלך. (ויקרא כה לו-לז) איתא בחז"ל שהנתון והלוקה ריבית, והעדים והסופר כולם עוברים על האיסור. לכאורה כיצד נאמר על עובדיה שהיה ירא ה' שנאמר (מ"א יח ג) ועבדקיהו הנה ירא את ה-הנה מאד. והוא לווה בריבית מיהורם בן אחאב.
- צ. ולא תונו איש את עמיתו (כה יז) אמר שמואל: טעותו (של הגוי) מותרת. כי הא דשמואל זכן [קנה] מגוי לקנא דדקבא פמר דפרנלא [כד זהב במחיר של ברזל] - בארבע זוזי, ואבלע ליה חד זוזא. הוסיף לו עוד זוז אחד. (בב"ק קיג ב). מדוע באמת הונה שמואל את הנכרי? מדוע הוסיף לו עוד זוז אחד?
- ק. כשכיר כתושב יתנה עמך עד שנת היבל יעבד עמך. (ויקרא כה מ) ההבדל בין עבד עברי שכיר, לעבד עברי תושב.
- ר. ולא תונו איש את עמיתו ונראת מא-להיך כי אני ה-הנה אלהיכם. (כה יז) לכאורה כבר נאמר לעיל (כה יד) אל תונו איש את אחיו.
- ש. וכי תמקרו ממקד לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו. (ויקרא כה יד) מהו השיעור המינימלי לאונאת ממון, ופחות מכך אינו נחשב. מספר השמיטות שבני ישראל שהו בארץ מצרים.
- ש. ויהי הם קברים איש והנה ראו את הגדוד וישליכו את האיש בקבר אלישע וילך ויגע האיש בעצמות אלישע ויחי ויקם על רגליו. (מ"ב יג כא) מה השם של האיש שמת ונגע בעצמות אלישע וחי והלך לביתו. (והקשר להפטרה)
- ת. וספרת לך שבע שבתות שנים שבע פעמים והיו לך ימי שבע שבתות השנים תשע וארבעים שנה. (ויקרא כה ח) מנין השנים בין גלות ראשונה לשנייה.
- ת. ובשנה השביעית שבת שבתון יתנה לארץ שבת לי-הנה. (ויקרא כה ד) מה הטעם דכתיב השביעית עם י', וכן בפסוק (שמות כג יא) והשביעית תשמטנה ונטשתה. ואילו לגבי עבד עברי כתיב (שמות כא ב) ובשביעית יצא לחקשי חנם. בכתיב חסר. בפרשתנו נאמר את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו אני ה-הנה. (ויקרא כו ב) והכוונה את שבתתי תשמרו לשמיטות ומקדשי תיראו ליובלות. פסוק זה נאמר גם בפרשת קדושים את שבתתי תשמרו ומקדשי תיראו אני ה-הנה. ושם הכוונה ליום השבת. מה הקשר בין מקדשי תיראו ליובלות?

תשובות

- א. אחיה השילוני – כתב הבן יהודע (סנהדרין קב א) שזכה לנבואה עצומה שהיא מדרגה שניה למדרגת משה רבינו ע"ה שלא זכה אחר כמוהו. בפיוט **נאמרתי פה לחי רבי שמעון בר יוחאי** שנכתב ע"י החיד"א לפי סדר האל"ף ב"ת ובו תיאור חייו של רשב"י. באות מ' - מקום פסוק **בְּשָׁמַיָא, עַם הַנְּבִיאִים אֲחִיָּה זֶה מְבַנֵּי עֲלֵיהּ, אֲדוֹנָנוּ בְּרַי יוֹחָא**. *
- ב. בית דין הגדול מצווים לספור את השמיטות והיובלות, ואין היחיד מחוייב לספור. משא"כ בספירת העומר. (אזנים לתורה) *
- ב. בעל הבית משתחרר מהעבד – כשם שהעבד משתחרר מבעל הבית. שהרי אמרו (קדושין כ א) **כָּל הַקּוֹנֶה עֶבֶד עִבְרִי קְוִיָּה אֲדוֹן לְעַצְמוֹ**. פירשו התוס' כדאיאתא בירושלמי דפעמים אין לו אלא כר אחת אם שוכב עליו בעצמו אינו מקיים **כִּי טוֹב לוֹ עֲמֹד** (דברים טו טז) ואם אינו שוכב עליו וגם אינו מוסרו לעבדו זו מידת סדום נמצא שע"כ צריך למסור לעבדו והיינו אדון לעצמו. (פני יהושע)
- ג. גר שנתגייר – ואין לו יורשים. (רבינו אפרים) **א"נ יש לו גואל אלא שאין הוא רוצה ליקח ולימך הכתוב שהרשות ביד הקרוב לסרב לגאול**. (רש"י קידושין כא א)
- ג. גר שמת ואין לו יורשים – שהקודם בנכסיו זכה והיו לו עבדים גדולים, זכו בעצמם והרי הם בני חורין. היו לו עבדים קטנים, נחלקו בהם תנאים: לדעת ת"ק, קנו עצמם בני חורין ולדעת אבא שאול, כל המחזיק בהם זכה בהם, שהרי לא נכתב להם גט שחרור, ואין להם יד לזכות בעצמם. (גטין לט א, רמב"ם הל' זכיה ומתנה פ"ב הי"ז)
- ד. **דוד אותיות דוד, בן דוד אותיות בן דוד, יגאלנו יגאל אותנו במהרה בימינו**. או דוד המלך בעצמו או משיח בן דוד דגם הוא נקרא בשם דוד, דכתיב **וְאֵת דָּוִד מִלְכָּם אֲשֶׁר אָקִים לָהֶם** (ירמיה ל, ט). (סנהדרין צח ב) (דגל מחנה אפרים)
- ה. הקדש עניים או במעות של יתומים או תלמוד תורה או צורך בית הכנסת מותרים בריבית דרבנן. (שו"ע יו"ד קס)
- ו. **ואיש אל משפחתו תשובו**. (ויקרא כה י) מכאן דרשינן (קידושין כא ב) דעבד עברי כהן אינו נרצע מפני שנעשה בעל מום ואנו בעינן **אל משפחתו** למוחזק שבמשפחתו. (מושב זקנים)
- ו. **וחשב עם קנהו משנת המקרו לו עד שנת היבל** (ויקרא כה ג) **עם קנהו** ודרשו חז"ל **ולא עם יורשי קונהו**. מכלל הדברים אתה למד שיש לו בדרך כלל יורשים לגוי. (קידושין יז ב)
- ז. זכות היא לעבד כנעני להישאר ביד אדונו הישראלי לעולם. כי ישראל רחמנים ויתנהגו בו בחמלה ואף ילמד מהם דרכי יושר ויראת ה' ויזכה לקיים מצוות כאישה, מה שאין כן אם יחזור אל עמו, יעזוב את הרגליו הטובים שקיבל בבית אדונו הישראלי.
- ח. חמה עודפת על הלבנה – ימי שנות החמה 365 ימים, ימי שנות הלבנה 354 יום. הזכיר **ימי צריך להוסיף על כל שנת הלבנה את הימים ששנת החמה עודפת עליה כדי שתתחיל שנת היובל עם התחלת שנת החרישה**. (אזנים לתורה)
- ח. **חרישה, זריעה, קצירה, זמירה, בצירה** – הם מלאכות האסורות מדאורייתא בשמיטה. (תפארת ישראל.)
- ט. **טוב י-הנה לפל ורחמי על כל מעשיו**. (תהלים קמה, ט) (פרקי שירה). משימתו של העקרב מהבורא יתברך – להעניש את האדם. עונש זה הוא לטובתו של האדם, והינו רק טובה ורחמים. לכן שירתו של העקרב הוא **טוב י-הנה לפל ורחמי על כל מעשיו**. וכן לעתיד לבוא יאמרו גם על שמועה רעה 'הטוב והמטיב'. (פרי ברוך בשם הרב שינברג)
- י. י"ד פעמים כתיב יובל בפרשה, כנגד י"ד יובלות שעשו ישראל בארץ ישראל, עד שגלו בימי הושע בן אלה. (הרוקח, בעה"ט)
- י. יובל. שנאמר (יחזקאל מ א) **בראש השנה בעשור לחדש**. איזו היא שנה שראש השנה שלה היא בעשור לחדש זו היא שנת היובל שהתחלתה ביום הכפורים בעשור לחודש השביעי. (מצודת דוד)
- כ. **בשכיר שנה בשנה** (כה נג) שקירות של שנה זו אינה משלמת אלא בשנה אחרת. (ב"מ סה א)
- ל. **לכל ישביה יובל הוא** (ויקרא כה י) נאמר בתורה, לפיכך צריך שיהיו רוב עם ישראל בארץ ישראל. (דברות גרשון)
- מ. מומר מותר להלוותו בריבית אסור ללוות ממנו בריבית. (שו"ע יו"ד קנט ב) דכתיב **וחי אחיה עמך**. וכתב הרמ"א - ויש מחמירין אף במומר להלוותו וטוב להחמיר אם אפשר להשטת ממנו.
- מ. מידה כנגד מידה – לפי שהעני חשוב כמת (נדרים סד ב) ועל ידי שנותן לו הלוואה או מתנת יד הוא מחיה אותו ומקיים את נפשו. אבל כשלוקח **מאתו נשך ותריבית** הוא נושך אותו עד שלבסוף לא נשאר בידו מאומה, אזי הוא ממיתו תחת שהיה לו להחיותו, לפיכך אין ראוי שיעמוד בתחיית המתים. (כתב סופר עה"ח)
- נ. נ' פעמים מזכרת יציאת מצרים בתורה, להודיע שהוציאם במדרגה של יובל, שנאמר בו **שנת התמישים שנה** (ויקרא כה י) ואלו הם החמישים שערי בינה שנמסרו למשה רבינו, להוציא אחד שלא נמסר לו. והם כ"ה בדברי השי"ת וכ"ה בדברי משה, במשנה תורה וספר בלעם. (הגר"א בשם הזוהר)
- ס. סנחריב הגלה את שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט מנשה ונטל עגלי הזהב אשר עשה ירבעם. והיא הגלות הראשונה מתוך עשר גלויות שגלו בני ציון היקרים. (אוצר מדרשים מדרש עשר גלויות). תניא משגלו שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט המנשה בטלו יובלות שנאמר (ויקרא כה י) **וקראתם דרור בארץ לכל ישביה בומן שכל יושביה עליה ולא בזמן שגלו מקצתן**. יכול היו עליה והן מעורבין שבט בנימין ביהודה ושבט בנימין יהא יובל נוהג תלמוד לומר **לכל ישביה בומן שיושביה כתיבון ולא בזמן שהן מעורבין**. (ערכין לב ב) *
- ע. עבדים אין להם אונאה כקרקעות, וכן להקדשות אין אונאה. (מדרש ספרא) *
- פ. פיקוח נפש היה – מפני שהיה רעב גדול ומתו אנשים רבים מרעב, ועובדיה הנביא לווה כסף מיהורם כדי לפרנס את הנביאים שלא ימותו ברעב ולא היה מי שילוהו חוץ מיהורם בן המלך ולא רצה להלוותו בלי ריבית. (ויאמר אברהם) *
- צ. צדקותו של שמואל קמ"ל - כשראה שיש לו למכירה כד זהב ושווה הרבה וביקש עבורו רק ארבעה זהובים, ולא ידע שמואל אם הגוי אינו יודע שהוא של זהב וחושב שהוא של ברזל, והחובה עליו לגלות האמת כדי שלא להונות אותו, או שהגוי יודע שהוא זהב אלא זהו כלי גנוב, ולכן הוא מוכרו בזול, ואם כן מצווה לקנותו כדי להציל את הגניבה ולטרוח למצוא את הבעלים. לכן הוא נתן למוכר עוד זהוב אחד יותר מאשר ביקש, והבליע אותו בין שאר המטבעות, ועל פי תגובתו יוכל לדעת: אם יחזירו בחזרה סימן שהוא איש ישר, וכנראה אינו יודע שזהו כד של זהב, ואז התכוון שמואל לשלם את שווי האמיתי, ואם לא יחזיר את הזון סימן שהוא גנוב, והכד הוא גנוב, ומצוה להצילו כדי להחזירו לבעליו, וסיפרו לנו חז"ל שהיה שמואל נזהר בדיני אונאה אפילו לגוי. (פרדס יוסף - ויקרא כה, יז, בשם ר' נתן אדלר ז"ל) *
- ק. קנין עולם זה שכיר שהוא עבד נרצע. קנין שנים זה תושב הקנוי לישש שנים. (קידושין ד א)
- ר. רמאי כמוהו – בכל זאת אסור לרמותו. לעיל מדבר על אדם שמרמה את השני, והשני אדם הגון וישר. כאן מדבר על רמאי כמותו שנאמר **את עמיתו** חברו ברמאות וכבר רימה אותך פעם. ולכן נאמר **וקראת מא-לתיך** אע"פ שמחברך אינך ירא, מהקב"ה צריך להיות ירא שלא לרמות. (בינה לעיתים) ש. שתות – איתא במדרש (ספרא) כמה היא אונאה ארבעה כסף מעשרים וארבע כסף לסלע, שתות למקח. ולא תונו איש את עמיתו וקראת (כה יז) ס"ת שתות. (מושב זקנים)
- ש. שלושים שמיטות שהם מאתיים ועשר שנים שהו בני ישראל במצרים. איתא בתרגום יונתן (שמות יב מ) **וימא דתיבוי בני ישראל במצרים תלתין שמיטין דשניין דסכמהון מאתו ועשר שניין ומנן ארבע מאה ותלתין שניין מן דמליל יי לאברקם מן שעתא דמליל עמיה בחמיסר בניסן בניי פסוגיאי עד יומא דנפקו ממצרים**. *
- ש. שלום בן תקוה בן חרחס – הוא איש שמת ונגע בעצמות אלישע וחי והלך לביתו והוליד את חנמאל. (פרקי דר"א פרק לג) *
- ת. ת"ץ שנים בין גלות ראשונה לשנייה. שבע פעמים שבעים הם ת"ץ. (7X70=490) (רבינו אפרים)
- ת. תוספת שביעית בשמיטה הינה הלכה למשה מסיני בו נאסרו כמה ממלאכות השדה שלושים יום לפני ראש השנה של שנת השמיטה, וכן לאחריה. בעבד עברי אין דין תוספת לפיכך כתיב חסר. (טעמא דקרא). דין זה של תוספת שביעית נוהג רק בזמן שבית המקדש קיים. וזה נרמז בפסוק **את שבתתי תשמרו על ידי ומקדשי תיראו** שרק בזמן שבית המקדש קיים, ישנו דין של תוספת שביעית. (משך חכמה ע"פ האבן עזרא)

* מקורות / חידודון *

א. **מובא בזהר** [ז"ח בראשית לב.] שרשב"י חלה והתעלף והעלוהו לעולם העליון, וכששב סיפר - הראוני את המקום המתוקן לצדיקים לעולם הבא, ולא התיישר בלבי שום מקום חוץ מאשר עם אחיה השילוני, ובחרתי שם מקומי!

לדעת חז"ל אחיה האריך ימים, וחי כשש מאות שנה והוא משבעה הצדיקים שקפלו את העולם וראו ושמשו זה את זה: אחיה ראה את עמרם אבי משה, ואליהו הנביא היה תלמידו (ב"ב ק"א:). זכותו של אחיה הייתה גדולה בעיני חז"ל, עד שאמרו שאם אברהם לא ירצה לשאת בזכותו את כל הדורות ממנו ועד דורו של ר' שמעון בן יוחאי, יוכלו אחיה השילוני ורשב"י לשאת את כולם ולמלטם עד דורו של משיח (ב"ר ל"ה). הרמב"ם בהקדמתו ל"יד החזקה" מונה את אחיה השילוני מיוצאי מצרים, תלמיד משה ורבו של אליהו. ראב"ד חולק ואומר שאחיה השילוני היה מבית דינו של דוד.

כתב מהרח"ו בספר הגלגולים (פס"ד, והרמ"ע בגלגולי נשמות אות פ, ח): רשב"י היה גלגול הנביא אחיה השילוני. [הרמז: **הרשב"י** - בגימטריא מדויקת **גלגול אחיה שילוני** (512)].

נאף אחיה השילוני טעה ונתם (מלכים א' יב, כו) (מלכים ב' י, לא). הנה חלילה לחשוב על אותו צדיק שזכה לנבואה עצומה שהיא מדרגה שניה למדרגת משה רבינו ע"ה שלא זכה אחר כמוהו שיטעה בטעות שטעו בו המון העם שחשבו לעבוד עבודה זרה כפשוטה אך רק חשבו דלנסותם בא ולא לעבוד ממש דבאמת גם לא כהאי גונא אחת. אך נראה לי בס"ד שטעה להניח עבודה זרה אינו רצונו לומר עבודה פסל אלא עבודה שהיא שמוש ומלאכה שהיא זרה ממנו שצדק שטעה וכאשר טעה כיוצא בזה גרשון בן מנשה דאיתא בגמרא דבתרא פרק ח' (בבא בתרא קי): לאו משה קאתית דכתיב ביה 'נאף פה עמד עמדי' (דברים ה, לא) ועכשיו תעשה כומר לעבודה זרה? אמר להם כך מקובלני מבית אבי אבא לעולם ישכיר אדם עצמו לעבודה זרה ואל יצטרך לבריות, והוא אינו יודע מאי עבודה זרה עבודה שהיא זרה הימנו כדאמר ליה רבי לרב כהנא נטוש נבלתא בשוקא ושקול אגרא ולא תימא גברא רבא אנא וזילא בי מילתא עיני שם. וגם כאן פירש ירבעם דבר זה לפני אחיה הנביא ע"ה כך 'אפילו למפלח לעבודה זרה' רצונו לומר אפילו שישגור עליהם לעבוד בעבודת המלך עבודה שהיא זרה מכם ואינה לפי כבודם בלשון הזה כתב בשטר הקבלה לעבוד עבודה זרה ולא כתב 'למפלח לעבודת פוכבים' והוא פירש דבר זה לפני אחיה הנביא ע"ה כאשר כתבנו אך להמון העם פירש להם 'למפלח לעבודת פוכבים' ורק לצדיק שהוא מעבד בדבר זה אומר לו הרשע ח"ו אין כונתו למפלח ממש אלא לנסות אתכם מתכוון. **ודע** דעם כל זה מאחר שיצא תקלה ומכשול מכח חתימתו נתגלגל ברבי שמעון בר יוחאי וסבל צער מערה שלש עשרה שנים וכמו שאמרו המקובלים ז"ל והביא דבריהם הרב פתח עינים ז"ל עיני שם. ונראה לי בס"ד לכן נקרא בן יוחאי שבשם יוחאי רמזו אַחְיָה ששם שטבר את ווא"ו של יוחאי לעשותו ב' אותיות א"ה אז 'יוחאי' יהיה 'אי אַחְיָה' דאיתא במדרש רבא פרשת לך לך על פסוק **ראו איים וייראו** (ישעיה מא, ה) דאיים כינוי לבני אדם, ואם כן אדם מסויים נקרא אי וזהו 'אי אַחְיָה' וסבל צער מערה שלש עשרה שנים כמנין אחד [13] לתקן גרמא שהיה מסיבתו בעבודה זרה שפגמו באחד. ולכן בחר רבי שמעון בר יוחאי מקום בגן עדן התחתון ששם מושב הנפש עם אחיה הנביא ע"ה. ובה מובן הטעם שבתחילת אדרא רבא קדישא פתח רבי שמעון ואמר **אוריר האיש אשר יעשה פסל ומסכה** (דברים כז, טו) כי הוא בא לתקן המכשול שנעשה בזה יהי רצון זכות אחיה הנביא ע"ה וזכות רבי שמעון בר יוחאי יגיבו בעדינו אמן כן יהי רצון. (בן יהוידע - סנהדרין קב א)

ב. **וספרת לך שבע שבתות שנים** יכול כל יחיד ויחיד יספור לעצמו כספירת העומר? תלמוד לומר לך. אחד סופר ואין שנים סופרים. הא כיצד מלמד שהדבר מסור לבית הדין הגדול. הן שמונין והן שמקדשין והכל סומכין עליהן. כתבו הראב"ד והר"ש 'בית דין הגדול היו מונין בתחילת השנה, והיו מברכין על ספירת היוכל, היום נכנסה שנה אחת, היום שבע שנים שהם שמיטה אחת, וכן היום תשע וארבעים שנה שהם שבע שמיטות. והכל כמו שמונים לספירת העומר. (מדרש הגדול - אוצר המדרשים)

וספרת לך שבע שבתות שנים לפי שאין כאן אלא ספירה אחת והיא בב"ד אין צריך לברך, אבל עומר דכתיב ביה שתי ספירות אחת בפרשת אמור (לעיל כג טו) ואחת בפרשת ראה (דברים טו ט) אחת לב"ד ואחת לציבור, צריך לברך. (חזקוני)

ע. מנין שאין אונאה לעבדים? תלמוד לומר (ויקרא כה, מו) **והתנהלתם אתם לבניכם אתריכם לרשת ארצה** - מה אחרונה אין להם אונאה אף עבדים אין להם אונאה. מנין שאין אונאה להקדשות? תלמוד לומר **את ארצו** - לא הקדש. (מדרש ספרא)

ס. והיינו משום דבית דין הגדול של שנים ושבעים הוו מכל שבטי ישראל כדכתיב **אספה לי שבעים איש מזקני ישראל** (במדבר יא, טו) ולקח ששה מכל שבת וכיון דבית דין הגדול הוו מכל שבטי ישראל והכל בעי יושביה עליה משמע דיובל מסור לבית דין הגדול דהיינו מכל השבטים ויובל סמוך אשמיטה]. (קריית ספר על משנה תורה הל' שמיטה ויובל מצוה צט)

פ. **כבר** ביארנו שכל המשטל בהלואות רבית עובר בלאו המלוה והלוה והערב והעדים והסופר והסורסור מעתה ישראל שעבר ולוה מישראל אין ישראל אחר רשאי להיות לו ערב כלל ליה מן הגוי ונעשה לו ישראל ערב אף זה אסור שהגוי חוזר לערב ואין לו מוסר לתבוע ללוה תחלה אפילו יש לו נכסים וסומך רבית זה על ישראל הערב ונפרע ממנו קרן ורבית ואח"כ בא ישראל ותובעו ללוה כל מה שפרע והרי הוא כנוטל רבית שנתחייב הוא בה מישראל חברו וכל שכן במתנה בשטר לפרע ממי שירצה תחלה ומ"מ אם קבל עליו לדון בדיני ישראל בענין זה ר"ל שלא יתבע לערב תחלה מותר הואיל ויש נכסים ללוה ואפילו נתמסכן הלוה והוצרך הגוי לגבות מן הערב קרן ורבית חוזר זה הערב וגובה הכל מחברו הישראל שמאחר שדין הגוי לפרע מן הלוה תחלה ועליו הוא סומך את הרבית כל זמן שמאריכו כל מה שפרע לו ישראל נעשה כמי שהלוה דבר זה ללוה באותה שעה ואינו נוטל אלא מה שהלוהו והוא שאמרו בירושלמי של שבוטות פרק כל הנשבעין וכי נפרעין לאדם שלא בפניו תפתר בשרבית אוכלת בו וכי בית דין גובין רבית תפתר בשערב לו מן הגוי. (מאירי - בבא מציעא עא ב)

צ. וי"ל לרבנות נקט ואבלע ליה זוזא שאף על פי שיחשוב הגוי שלהטעהו עשה כן מותר. ובערוך פירש ואבלע ליה שנתן לו זוזא יותר כדי שימהר הגוי וילך לו. הרא"ש ז"ל. וכן כתב רבינו חננאל - ואבלע ליה זוזא נתן לו זוזא יתירה כדי שיאמר הגוי בדעתו הטעיתי הקונה בכסף וימהר לילך ולא ידקדק מה מכר. וכן פירש הרמ"ה ז"ל. (שיטה מקובצת שם)

ש. לרמז שהחישוב של הקץ בא במחצית הזמן לפי שארבע מאות שלושים שנות גזירת הגלות מתחלקות בשישים שנות שמיטה, אמר הקב"ה לישראל 'פלגא עלי ופלגא עליכם' מכיון שקיבלו עליהם עול תורה ומצוות ומצוות שמיטה בפרט הרי זה כאילו כבר עשו. (הגדת חכמי ירושלים)

ש. **ויאמר ירמיהו היה דבר י-הנה אלי לאמר. הנה חנמאל בן שלם דדך פא אליך לאמר קנה לך את שדי אשר בענתות פי לך משפט הגאולה לקנות. ויבא אלי חנמאל בן דדי פדבר י-הנה אל חצר המטרה ויאמר אלי קנה נא את שדי אשר בענתות אשר בארץ בנימין פי לך משפט הירששה ולך הגאולה קנה לך ונדע פי דבר י-הנה הוא. לכאורה מהו נדע פי דבר י-הנה הוא. וכי היה מסופק בנבואתו, ועוד בתחילה אמר לך משפט הגאולה ואח"כ קאמר לך משפט הירששה ולך הגאולה, ועוד מאי קנה נא את שדי אשר בענתות משמע שהיתה לו שדה אחרת.**

שלום בן תקוה בן חרחס הוא האיש שמת ונגע בעצמות אלישע וחי והלך לביתו והוליד את חנמאל. נמצא שהיה לתקוה בן חרחס ג' בנים, חלקיה אבי ירמיה, חנמאל הזקן, ושלום אבי חנמאל השני, וכשמת שלום ולא היו לו בנים אז מיד ירשו נחלתו ב' אחיו חלקיה וחנמאל הזקן, ואח"כ כששלום חי שוב בנס לא היו צריכין על פי דין להחזיר לו השדות שכבר ירשוהו והחזירוהו לו לפנים משורת הדין. נמצא שע"פ הדין היה השדה שלהם חוזרת להם ביובל ואח"כ כשמת שלום ירשו חנמאל בנו, והמעשה היה שחנמאל מכר שדהו שבענתות והנה כשנאמר לירמיה הנבואה שחנמאל יבוא לומר לו שיקנה השדה היה סבור שע"פ הדין אין הוא הגואל שהרי חנמאל הזקן דודו קרוב ממנו ואזלינן בגאולה בתר הקרוב לירושה אלא שע"פ נבואה נאמר לו שיגאל. אבל כשבא חנמאל אמר לו לך משפט הירששה ולך הגאולה כלומר שע"פ הדין הרי אתה הירוש שהרי מדינא שדה זו של אביך היתה וממילא ע"פ דין אתה הגואל ואז נדע פי דבר י-הנה הוא פירוש הבנתו שע"פ דין תורה אני חייב לגאול. (טעמא דקרא ירמיה פרק לב)

שבעים פנים לתורה, לעיתים תהיה יותר מתשובה אחת
התשובות אינם לחלכה למעשה, הערות והארות יתקבלו בברכה
לעילוי נשמת הרב חפץ בן אסתר זצ"ל
רב ביהכ"נ 'משה אמת' ב"ב
נלב"ע י"ד אייר תשפ"א

ramnadlan018@gmail.com לקבלת העלון במייל ניתן לפנות לכתובת